

VZNIK A VÝVIN SLOVENSKÉHO KRAJANSKÉHO HNUTIA V USA DO ROKU 1907¹

MARTA DOBROTKOVÁ

This contribution deals with the formation and development of the Slovak Compatriotic Movement in the USA from the outbreak of mass immigration to the USA in the 1880s to 1907. The first compatriotic support associations were forming in the USA in the 1880s, they were based on regional or religious principles, which led to disintegration. However, in the cultural effort they had identical objective: an ambition to financially contribute to the development of Slovak culture, language, literature, schools, and the press. The first step to unite all immigrants on the national basis, regardless of religion, political, or social affiliation and at the same time in the spirit of the American democratic principles to influence Slovak national life in America and also in the homeland, was taken by P. V. Rovnianek in February of 1890 by establishing Matica slovenská in America, the ideas of which did not get across in the USA. Essentially, it is possible to state that all formed organisations were only transitory institutions, which eventuated into the creation of the Slovak League in America, which became a representative of the Slovak nation not only in the USA but it also played an important role in creation of the statehood in the homeland.

Key words: emigration; Slovaks in the USA; compatriotic movement; association activities of Slovaks in the USA; National Slovak Society; First Catholic Slovak Union; Živena; First Catholic Slovak Ladies Association; Matica slovenská in America; Slovak League of America; personalities of compatriotic life: P. V. Rovnianek, Štefan Furdek.

V dôsledku národnostného útlaku, ťažkých sociálnych podmienok, nedostatku pracovných príležitostí v druhej polovici 19. storočia sa do Spojených štátov amerických vysťahovalo veľké množstvo Slovákov.² Na začiatku 80. rokov 19. storočia slovenské vysťahovalectvo do Spojených štátov amerických nadobudlo už masový charakter.³ Spôsobila ho hospodárska kríza v monarchii, sprevádzaná na mnohých miestach aj hladomorom.

Vysťahovalectvo malo v moderných slovenských dejinách veľký význam. Podnietilo politickú, spoločenskú, hospodársku a duchovnú obrodu slovenskej spoločnosti.⁴

Ako prví odchádzali z vlasti obyvatelia východného Slovenska, hlavne z oblastí Zemplína, Abova, Šariša a Spiša a od konca 80. rokov aj z ostatných častí Slovenska predovšetkým zo severnej časti Trenčianskej stolice a z myjavského regiónu. Do zámoria sa vysťahovalo viac ako dvestotisíc Slovákov. Smer Slovákov sa upriamil na priemyselné časti Pensylvánie, Ohia, New Jersey a New Yorku. Uplatňovali sa ako lacná pracovná sila v baniach, hutách, oceliarniach ale-

¹ Táto štúdia je súčasťou výskumu spojeného s plnením grantovej úlohy financovanej agentúrou APVV č. SK-CZ-0063-11 s názvom *Slovenské a české krajanské hnutie v USA*.

² Americké štatistiky zaznamenali, že v šesťdesiatich rokoch 19. storočia sa do USA vysťahovalo z Uhorska iba 500 ľudí. V nasledujúcich desiatich rokoch ich počet vzrástol na 19 000.

³ Masové vysťahovalectvo zo Slovenska zaznamenávame od roku 1873.

⁴ Na konci 19. storočia každý rok prúdilo z USA na Slovensko niekoľko miliónov dolárov, ktoré vysťahovalci posielali svojim rodinám, čím napomáhali zvyšovať ich nízku životnú úroveň.

bo pri stavbe železníc. Vysťahovalci sa v USA živilí ťažkou prácou, súčasne však využívali možnosti, ktoré im poskytoval spoločenský systém, ktorý bol, v porovnaní s Uhorskom, slabodbný.

Na americkej pôde vznikali skupiny slovenských osád a kolónií, ktorých obyvatelia si sami organizovali život.⁵ Najdôležitejšie boli komunity v Pittsburghu, Braddocku, Johnstowne, Wilkes-Barre, Olyphante, Clevelande, Hazletone, Tolede, Yongstowne, Newarku, Passaicu a Jersey City. Veľa Slovákov žilo v metropolách New York a Chicago.

Slovenský spoločenský život sa sústreďoval najmä okolo fár a sociálna neistota ich nútila zakladať si fraternalistické svojpomocné spolky.⁶ Slovenská kolónia za morom sa vzdávala do šírky i do hĺbky. Z národne málo uvedomelej masy sa vytvorila organizovaná trieda, vedomá si svojich práv a povinností.⁷

Americko-slovenskú diaspóru vytvárali príslušníci sformovaného národa, ale väčšinou s neistou identitou, vlastne skôr s regionálnou lojalitou.⁸ Pri konfrontovaní s príslušníkmi iných národov sa zatlačala ich neistota na americkej pôde do úzadia a naplno sa rozvinula ich slovacita.⁹ Rad radom sa vytvárali početné slovenské komunity, ktoré sa snažili zachovať svoju vieru, zvyky i slovenské povedomie. Z toho dôvodu vznikli aj ich prvé organizácie a spolky, ktoré boli spočiatku iba miestne a vôbec neboli vytvorené z národných pohnútok. Prvými spoločenskými strediskami sa stali fary.¹⁰ Následne si Slováci začali stavať svoje kostoly, školy. Je treba poznamenať, že ani z domova si nemohli priniesť nejaký vzor alebo tradíciu spolčovania podľa národnosti. Preto vznik prvých spolkov bol podložený čisto sociálnymi príčinami. Bolo to najmä z dôvodu, že často po náhlej alebo tragickej smrti hlavy rodiny nebol v domácnosti dostatok finančných prostriedkov ani len na pohreb. Pohreby tak dali podnet ku vzniku svojpomocného hnutia, z ktorého vytrysklo zakladanie najskôr lokálnych, neskôr celoplošných národných spolkov, ktoré ovplyvňovali národný život Slovákov nielen v USA, ale aj v rodnej domovine.

Zbieranie drobných, pravidelne vkladných príspevkov umožňovalo členom zoskupení ľudskú i kresťanskú rozlúčku v prípade úmrtia. Zozbierané fondy sa postupom času rozrástli natoľko, že aj pozostalé príbuzenstvo mohlo dostať finančnú pomoc. Tak vznikli prvé bratské podporné organizácie, ktoré mali v Amerike pomerne dlhú tradíciu. Vznik prvých neslovanských bratských organizácií sa kladie do polovice 19. storočia. Najviac ich však vzniklo v rokoch 1880–1890. V tomto období zaznamenávame aj vznik väčšiny malých i veľkých slovenských spolkov a organizácií.

Prvým svojpomocným slovenským spolkom bol Persi Uherszko-Szlovenszky v nyemoczi podporujuczi spolek. Založili ho slovenskí vysťahovalci prevažne z východoslovenských stolíc v New Yorku 3. marca 1883. Bol to prvý slovenský spolok založený na pôde Spojených štátov. Slovenský charakter spolku deklarovali zakladatelia spolku vo svojich stanovách, kde mali ustanovenie, podľa ktorého úradnou rokovacou rečou bola slovenčina, v skutočnosti silný východoslovenský dialekt, a návrhy podané v inej reči neboli ochotní akceptovať. Stanovy v otázke rokovacieho jazyka prísne nariaďovali nemnosť, aj keby v spolku zostalo iba sedem členov:

⁵ Zo Slovenska sa po roku 1848 vysťahovalo do USA mnoho obyvateľov židovského pôvodu. V americkom hospodárskom, finančnom i novinárskom živote zohrali dôležitú úlohu. Napomáhali organizovaniu najmä maďarských spolkov.

⁶ Slováci si z domova – „z kraja“ požývali kňazov a neváhali šetriť finančné prostriedky, z ktorých si čoskoro postavili kostoly, fary a zriaďovali školy. Prví slovenskí kňazi prišli do USA už v roku 1882, prvým kňazom bol Ignác Jaskovits, ktorý zakladal farnosť v Hazletone, a po ňom Jozef Kossalko a Štefan Furdek.

⁷ ČULEN, K.: *Slováci v Amerike : Črty z kultúrnych dejín*. Turčiansky Sv. Martin 1938, s. 445.

⁸ Šarišania, Zemplínčania, Oravci, Liptáci a pod.

⁹ BARTALSKÁ, E. et al.: *Slovenská Amerika : Slovak America*. Bratislava 1999, s. 19.

„...zsadne návrhy nemajú bicz prijate alebo recz jednanye premenycz, dokyal lyen 7 udove toho szpolku tervajú.“¹¹

Spolok združoval remeselníkov pochádzajúcich zo Spiša. Účelom spolku bolo podporovať svojich členov počas onemocnenia i v prípade úmrtia. Prvým predsedom novovytvoreného spolku sa stal Ján Hecko.

Onedlho po jeho založení vznikli v New Yorku ďalšie dva spolky: Spolok sv. Petra apoštola a Prvý uhorsko-slovenský rímskokatolícky v nemoci podporujúci spolok sv. Jána Krstiteľa.

V roku 1883 bol založený aj ďalší slovenský spolok. Spolok vznikol na konfesionálnom základe podľa vzoru náboženských spolkov na Slovensku. Spolok sv. Jána založili slovenskí vystaňovalci katolíckeho vierovyznania v Bridgeporte v štáte Connecticut. Členovia spolkov sa medzi sebou dohadovali o to, ktorý vznikol skôr. Spolok sv. Jána však čoskoro zanikol.

Čirkevný a zároveň podporný spolok, nazvaný Prvý slovenský v nemoci podporujúci spolok sv. Jozefa, založili slovenskí vystaňovalci osídlení v Hazletone v štáte Pensylvánia roku 1884. Členovia spolku si zo zbierok postavili kostol, faru i školu.

Dňa 2. novembra 1884 vznikol svojpomocný spolok aj v Passaicu (štát New Jersey) ako Spolok sv. Štefana, uhorského kráľa. Rokovacou rečou v spolku bola slovenčina, aj keď mnohí jeho členovia boli pod vplyvom idey uhorskej štátnosti. Spolok sa neskôr vliadol do Prvej katolíckej slovenskej jednoty. Členovia spolku pochopili nutnosť združiť všetky slovenské organizácie a už roku 1887 v *Amerikánsko-slovenských novinách* vyzývali k spájaniu slovenských spolkov.

Do roku 1890, do vzniku nadregionálnych organizácií, bolo založených ešte niekoľko spolkov, z ktorých väčšina mala podporný a náboženský charakter.¹² Za zmienku stojí vznik Prvého debnárskeho výpomocného spolku, ktorý vznikol v Bayonne City roku 1888. Bol to jeden z najväčších slovenských spolkov. Pri vzniku mal 89 členov. Tento spolok svojím chápaním pripomínal odborovú organizáciu. Členmi spolku boli remeselníci – debnári. Spolok mal rýdzo slovenský charakter a túto skutočnosť podčiarkovalo to, že ako prvý začal používať slovenskú zástavu. Tým dal impulz aj ostatným spolkom, ktoré maďarské zástavy zamieňali za slovenské a dokumentovali svoju príslušnosť k slovenskému národu.¹³

Význam svojpomocných spolkov zanedlho prerástol význam poisťujúcich spoločností, lebo okrem hmotných podpôr zasiahli do náboženského a národného slovenského života. Ľudový charakter spolkov pritiahol Slovákov do organizovaného života na báze slovenskej pospolitosti a snahy vzájomne si pomáhať. V malých svojpomocných spolkoch sa položili základy pre vznik mohutnej národnej organizácie. Iniciatíva vyšla od členov passaického Spolku sv. Štefana, ktorí už roku 1887 navrhovali ako prví spojenie spolkov do jedného celku, čo však ešte v tomto období nenašlo primeranú odozvu. Vyzývateľom zjednotenia slovenských spolkov bol aj Eduard Schwarz-Markovič. Ako vydavateľ novin *Nová Vlasť* vo svojich článkoch horlil za zjednotenie slovenských spolkov v jeden mocný národný spolok. V roku 1888 bol založený Spolok sv.

¹⁰ Prvou slovenskou katolíckou farnosťou bola farnosť pri kostole sv. Štefana v meste Streator, štát Illinois, ktorá vznikla v roku 1884. Koncom roku 1885 bola v Streatore založená aj evanjelická slovenská farnosť.

¹¹ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*. Bratislava 1942, s. 196.

¹² V Clevelande zorganizovali 5. mája 1885 založenie slovensko-rímskokatolíckeho Spolku sv. Štefana. Pri jeho zakladaní stál aj Štefan Furdek. 14. novembra bolo založené Bratstvo Najsvätejšieho srdca Pána Ježiša v Houtzdale, Pa., 12. decembra 1886 vznikol v Plymouth, Pa., Spolok sv. Štefana. V tom istom roku založili v Scrantone, Pa., Spolok sv. Petra a Pavla, o rok neskôršie v Bayonne, N.J. Spolok Princa Rudolfa, v Yonkers, N.Y., Perši v nemoci podporujúci spolok sv. Jozefa, v Minneapolise, Minn., Spolok sv. Cyrila a Metoda, v McKeesporte, Pa., Spolok sv. Petra a Pavla, v roku 1889 Slovenský v nemoci podporujúci spolok v Braddocku, Pa. 24. februára 1889 vznikol Spolok sv. Archanjela v Allegheny, Pa., 20. septembra 1889 Spolok sv. Jána Krstiteľa v Olyphante, Pa., 5. mája 1889 Spolok sv. Jozefa v Clevelande, Ohio.

¹³ BIELIK, F. et al.: *Slováci vo svete 2*. Martin 1980, s. 108.

Cyrila a Metoda v meste Minneapolis v štáte Minnesota.¹⁴ V máji 1889 založil Štefan Furdek¹⁵ v Clevelande Spolok sv. Jozefa. Pri jeho založení badať snahu o takú organizáciu, ktorá by združovala všetky slovenské spolky. Do tohto obdobia sa všetky jestvujúce spolky na pôde Spojených štátov zakladali na úzkej regionálnej a religióznej báze.¹⁶ V roku 1893 ich bolo 273, z ktorých 148 pôsobil len v štáte Pensylvánia.¹⁷ Za zjednotenie sa zasadzoval po svojom príchode do Ameriky aj Peter V. Rovnianek.¹⁸

Slovenský život v Spojených štátoch amerických sa začal intenzívnejšie rozvíjať najmä po príchode dvoch výrazných osobností: Štefana Furdeka a Petra V. Rovnianka. Furdek ako kňaz a Rovnianek, síce vyštudovaný teológ,¹⁹ ale ako laik, sa stali zakladateľmi slovenského národného a duchovného života v Spojených štátoch. Už pred nimi v Amerike pôsobili Janko Slovenský a Július Wolf, ale pevnú organizačnú základňu slovenskému životu v Amerike postavili až Peter V. Rovnianek a Štefan Furdek. Rovnianek založil Národný slovenský spolok v Pittsburghu a Furdek Prvú katolícku slovenskú jednotu v Clevelande.

P. V. Rovnianek vo viacerých článkoch predložil myšlienku spojenia slovenských spolkov. Nechcel, aby vznikol ďalší podporný spolok. Na stránkach *Novej vlasti*²⁰ presadzoval potrebu založiť národný slovenský spolok. Rovnianek mienil založiť kultúrnu organizáciu v rovnakom duchu, ako bola doma zatvorená Matica slovenská. Uvedomoval si však, že Slováci v Amerike pochádzajú zo sociálne najjednoduchších vrstiev, príslušníkov ktorých mohli osloviť iba sociálne otázky, tzn. otázky podpôr. P. V. Rovnianek ešte v roku 1888 predložil J. A. Franciscimu návrh, aby založili v Amerike Maticu slovenskú s úmyslom „*pre poučenie a vzdelanie národa tu a na podporovanie národných snáh v starej vlasti*“.²¹ S plánom, ktorý navrhoval Rovnianek, nesúhlasil kňaz V. Panuška, pretože sa obával, že ak by sa vystaňovalci vrátili domov, lebo väčšina z nich mala v úmysle sa vrátiť, očakávali by ich problémy s maďarskými úradmi.²² Rovnianek bol presvedčený, že ťažkosti a prenasledovania podnietia národné povedomie v čo najširších vrstvách národa. Obával sa najmä asimilácie prinajmenšom v tretej generácii slovenských vystaňovalcov v Amerike a východisko videl v národnej výchove najmä mládeže. Rovnianek

¹⁴ Spolok bol založený v dome Juraja Olcha. Všetci zakladatelia pochádzali z východných slovenských stolíc. V roku 1890 sa uzniesli, že sa pripoja k Prvej katolíckej slovenskej jednote, založenej v Clevelande, ako odbor č. 3. Bližšie pozri: Archív Maticy slovenskej, Martin (ďalej AMS), fond (ďalej f.) Slováci v USA, inventárne číslo (ďalej inv. č.) 77.

¹⁵ Štefan Furdek (1855 – 1915), rodák z Trstenej. Študoval v Nitre, v Prahe, odkiaľ na žiadosť clevelandského biskupa R. Gilmoura bol vyslaný do Clevelandu, kde bol vysvätený za kňaza a stal sa farárom tvoriacej sa českej osady v Clevelande na 32 rokov.

¹⁶ BIELIK, F. et al. *Slováci vo svete 2*. Martin, 1980. s. 92.

¹⁷ V štáte Connecticut ich bolo 19, v Marylande 2, v New Yorku 33, v New Jersey 12, v Ohio 30, v Massachusetse 1, vo Washingtone 1, v Illinois 8, v Indiane 1, v Missourii 2, v Minnesote 2, v Michigane 1, vo Wisconsinse 4, v Iowe 2, v Colorade 3, vo Wyomingu 1, v Alabame 1, v Kalifornii 1 a v Západnej Virgínii 1.

¹⁸ Štefan Furdek prišiel do Spojených štátov v roku 1882 a Peter Víťazoslav Rovnianek v roku 1887.

¹⁹ Rovnianek riadne doštudoval teológiu, ale na vysvätenie a vykonávanie kňazského povolania nedosiahol požadovaný vek. Zamestnal sa preto ako redaktor, venoval sa národnej práci a ku kňazskému povolaniu sa už nevrátil. Rovnianek sa neskôr stal redaktorom a spolujateľom Amerikánsko-slovenských novín.

²⁰ Na stránkach *Novej vlasti* sa jeho článok presadzujúci myšlienku spojenia slovenských spolkov objavil v októbri roku 1888, Rovnianek uverejnil článok anonymne. Nová vlasť zanikla roku 1889 a neskôr sa články P. V. Rovnianka začínajú objavovať v Amerikánsko-slovenských novinách. Publikovanie mu ponúkol Janko Slovenský, spolujateľ a odvtedy agitovanie za vznik spolku možno nájsť na stránkach uvedených novín.

²¹ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 221. Porov.: ROVNIANEK, P. V.: *Zápisky za živa pochovaného*. Pittsburgh 1924, s. 67, dostupné aj na internete: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/987/Rovnianek_Zapisky-zaziva-pochovaneho/

²² Usudzujeme tak podľa jeho biografickej publikácie *Zápisky za živa pochovaného*, s. 67. Aká bola skutočnosť, je ťažké niečo dokazovať, obzvlášť, že ide o spomienkové dielo, v ktorom sa mnohokrát autor snaží svoje skutky ospravedlniť alebo prikrášliť. Obava z prenasledovania Slovákov, ktorí sa mienili vrátiť, je rovnako pochybná, pretože o päť rokov neskôr, keď vznikla Matica v USA, situácia na Slovensku nebola o nič lepšia.

mal úsilie zjednotiť slovenských vysťahovalcov bez rozdielu náboženstva, postavenia a regionálneho pôvodu. Pred zakladaním organizácie prišiel Rovnianek na rokovanie Prvého uhorsko-slovenského rímskokatolíckeho v nemoci podporujúceho spolku Jána Krstiteľa a snažil sa svojím vystúpením získať jeho členov pre vstup do vznikajúcej organizácie. Príhovor P. V. Rovnianka neoslovil členov spolku. Jediné, o čo sa zaujímali, bolo, či existuje slovenská zástava, pretože Rovnianek sa zmienil aj o vlajke.²³

Snahy amerických Slovákov o vytvorenie celonárodnej organizácie, ktorá by zjednocovala všetky americké spolky, mali byť zavŕšené vytvorením Národného slovenského spolku (ďalej aj NSS) roku 1890 v Pittsburghu, keď dozreli v Spojených štátoch podmienky pre založenie celonárodnej organizácie. Zakladateľ P. V. Rovnianek chcel v nej zjednotiť všetkých slovenských vysťahovalcov v Amerike bez rozdielu náboženstva, postavenia alebo regionálneho pôvodu. Pohnútky, ktoré viedli k založeniu NSS, vyjadril Rovnianek nasledujúcim spôsobom: „*Mojím cieľom založenia Národného slovenského spolku nebola podpora, ale čisto národné vzdelávanie, prebudenie, podporovanie bratov v starej vlasti a tak vidieť Slovensko slobodné.*“²⁴ Z uvedeného vyplýva, že Rovnianek nechcel len podporný spolok. Chcel založiť kultúrnu organizáciu, podobnú, akou bola v starej vlasti zatvorená Matica slovenská. Vedel, že to nebude jednoduché, a preto prostredníctvom slovenskej tlače vyzýval, presviedčal.²⁵

Prvý krok na spojenie všetkých prisťahovalcov na národnej báze, bez rozdielu vierovyznania, politickej, či sociálnej príslušnosti a zároveň v duchu amerických demokratických zásad ovplyvňovať slovenský národný život v Amerike, ale aj na Slovensku, učinil P. V. Rovnianek 15. februára 1890 založením Národného slovenského spolku v Pittsburghu. Spolok bol výrazne nekonfesionálny, čo vyvolávalo nesúhlasné reakcie v časti krajanskej spoločnosti. Okrem podpornej funkcie bolo poslaním spolku šírenie vzdelanosti a pestovanie národného povedomia.

Na prvú konvenciu Národného slovenského spolku, zvolanú na dni 16.–18. februára 1890 do Pittsburghu, boli pozvaní zástupcovia všetkých už jestvujúcich slovenských spolkov v Spojených štátoch. Oficiálne prišli zástupcovia piatich spolkov (boli to Š. Oravec za spolok v Hazletone, Pa., Anton Š. Ambrose za spolok v Plymouthu, Pa., P. V. Rovnianek za spolok v Allegheny Pa., J. Miller za spolok v Clevelande, Ohio a evanjelický kňaz L. Novomeský za spolok vo Freelande, Pa.),²⁶ ktoré sa stali odbormi Národného slovenského spolku. Konvencia už v prvom dni svojho zasadnutia prijala stanovky novej organizácie a zvolila prvých funkcionárov na čele s P. V. Rovniankom, ktorý sa stal hlavným predsedom.²⁷ Národný slovenský spolok sa hrdo hlásil k bielo-modro-červenej zástave a k slovenskému znaku, pozostávajúceho z modrého trojvršia, na ktorom sa vynímal cyrilo-metodský dvojité kríž, a heslu Francúzskej revolúcie „*Bratstvo, rovnosť, sloboda*“.²⁸ Konvencia prijala stanovky, ktoré vypracoval P. V. Rovnianek, J. Wolf,

²³ Spolok požiadal redakciu newyorského nemeckého časopisu o odpoveď, či existuje slovenská zástava. Redakcia nemala žiadne vedomosti o slovenských národných záležitostiach a toľž nie o existencii slovenskej vlajky. Spolok sa preto rozhodol, že do Národného slovenského spolku nevstúpi a po nezhodách členov spolku sa spolok rozpadol a na jeho troskách vznikol neskôr NewYorszky Szlovenszky Szpölek.

²⁴ Podľa vyjadrenia autobiografického diela *Zápisky za živa pochovaného*.

²⁵ Rovnianek najskôr prostredníctvom článkov v Novej vlasti, ktorá bola prvým časopisom vychádzajúcim v spisovnom jazyku, a následne aj v Amerikánsko-slovenských novinách.

²⁶ *Dejiny a Pamätnica Národného slovenského spolku 1890 – 1950*. Eds.: J. Nižnanský – V. S. Plátek. Pittsburgh 1950, s. 59–61.

²⁷ VESELÝ, Š.: K začiatkom národného slovenského spolku v Spojených štátoch amerických. In: *Slováci v zahraničí* 9. Martin 1983, s. 115–128.

²⁸ Spolok považovali za pokrokový, pretože v jeho radoch boli okrem veriacich katolíkov a evanjelikov aj liberáli – vtedy „voľnomyšlienkári“, protinábožensky naladení, z toho dôvodu kňazi ako J. Kossalko odmietali členom spolku poskytovať sviatosti – sponedať, sobášiť, pochovávať.

J. Francisci a F. Pucher. Organizačnými zložkami spolku boli konvencia, hlavný výbor, hlavný súd, pokladnica a odbory. Spolok zohral významnú úlohu pri organizovaní kultúrneho a spoločenského života krajanov. Národný slovenský spolok však nesplnil očakávanie.

Štefan Furdek napriek podpore Rovnianka a Národného slovenského spolku sa domnieval, že slovenskí katolíci v Amerike potrebujú vlastný zjednocujúci spolok, a preto inicioval založenie Prvej katolíckej slovenskej jednoty (ďalej aj IKSJ). V dňoch 4.–6. septembra 1890 sa uskutočnila prvá konvencia organizácie. Konvencie sa zúčastnili kňaz E. Gelhoff zo Streator, Ill., J. Prokopovič z Olyphant, Pa., M. Slanina z Pittsburgu, Pa., J. Bakoš z Pittsburghu, Pa., J. A. Filek z Wilkes-Barre, Pa., Š. Furdek, J. Onda, J. Gruss, A. Soták, kňaz J. Martvoň z Clevelandu, Ohio.²⁹ Na konvencii bola schválená posmrtná podpora pre členov v hodnote 400 dolárov, v prípade úmrtia manželky 200 dolárov. So súhlasom všetkých prítomných boli prijaté stanovvy³⁰, na základe ktorých sa určilo, že úlohou spolku je:

- 1) podporovať nemocných a alebo úrazom postihnutých členov, pomáhať a uľahčovať život vdovám a sirotám v ich situácii a zo sirôt vychovávať platných členov spoločnosti. Povinnosťou členov ďalej bolo:
- 2) udržiavať a upevňovať sa vo svojej viere;
- 3) pestovať slovenskú reč a národnosť, udržiavať ju i pre ďalšie pokolenie.

Okrem toho malo členstvo riadne vykonávať náboženské povinnosti, posilať deti do katolíckej školy, zúčastňovať sa na osadnom živote, t. j. riadne platiť cirkevné poplatky na kostol a školu, člen sa nemal vysmievať cirkevným obradom, nesmel hanlivo písať proti cirkvi a kňazom. Heslom IKSJ bolo *Za Boha a národ*.

Na druhej konvencii sa rozhodlo, že organizácia bude žiadať o úradné uznanie, tzn. že sa má inkorporovať pod menom Prvá katolícka slovenská jednota – v angličtine ako First Catholic Slovak Union, čo jej členovia považovali za potrebné, pretože označenie Slovákov ako Hungarians nenaznačovalo podľa nich ani slovenskú reč, ani príslušnosť k národu.³¹ Predsedom organizácie sa stal Juraj Onda, podpredsedom Edmund Ujfalussy, účtovníkom kňaz Ervin Gelhoff, zapisovateľom Ján Sekerátka, pokladníkom Ján Prokopovič, duchovným spolku kňaz Jozef Formánek.³²

Štefan Furdek mal veľmi zložitú úlohu, lebo sa nepridal na stranu P. V. Rovnianka a nevstúpil do Národného slovenského spolku. Vyčítal mu to predovšetkým Rovnianek obvinením, že je skôr katolíkom a až potom Slovákom.³³ Furdek obhajoval svoj postoj tým, že nemal inej voľby, pretože inak by rovnakú celoplošnú organizáciu pre všetkých katolíkov – Slovákov v USA založili maďarsky orientovaní kňaz Jozef Kossalko³⁴ so Samuelom Bellom, čím hrozilo odnárodňovanie veľkej časti Slovákov v Amerike, pretože Furdek poznal Kossalkove články v časopise *Zástava*.³⁵

Podľa stanov bolo hlavným poslaním IKSJ udržiavať a upevňovať sa v katolíckej viere, podporovať bratov, ich vdovy a siroty a hájiť a rozširovať slovenskú reč a národnosť. Členom sa

²⁹ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 207.

³⁰ Podľa stanov bol oficiálny názov organizácie Slovenská katolícka národná Jednota.

³¹ Porov.: PAUČO, J.: *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty*. Cleveland 1965, s. 13.

³² Jednota na prvej konvencii mala osem spolkov, ktorými boli: sv. Jozefa – číslo 1 z Clevelandu, sv. Michala Archanjela – číslo 2 z Pittsburgu, sv. Cyrila a Metoda – číslo 3 z Minneapolisu, sv. Jozefa – číslo 4 z Pittsburghu-Allegheny, sv. Štefana – číslo 5, z Olyphantu, Pa., sv. Štefana, uhorského kráľa – číslo 6 zo Streator, Ill., Najsvätejšie Srdce – číslo 7 z Houtzdale, Pa., sv. Vendelína – číslo 8 z Wilkes-Barre, Pa.

³³ Porov.: ROVNIANEK, P.: *Zápisky za živa pochovaného*, s. 72.

³⁴ Kossalko brojil proti plánu slovenského národného spolku v časopise *Zástava*. Svoje útoky zaoberal pod rúškom viery, náboženstva, čím viacerých krajanov zmiatol.

³⁵ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 204–206.

mohol stať katolík aj gréckokatolík, ba neskôr prijímali do organizácie aj evanjelikov. Podporná funkcia spolku spočiatku vyzerala tak, že pri smrti člena sa medzi ostatnými vyzbieralo toľko peňazí, koľko sa dohodlo venovať pozostalým. Prvá katolícka slovenská jednota sa zaradila medzi najvplyvnejšie spolky. V máji 1891 začal vychádzať jej tlačový orgán týždenník *Jednota*. V priebehu dvoch rokov počet členov IKSJ dosiahol neuveriteľných 14 000.

Po založení Národného slovenského spolku P. V. Rovnianek obrátil svoju pozornosť na krevovanie organizácie slovenských žien. Podľa amerických štatistík predstavovali ženy 29,5% slovenských prisťahovalcov v rokoch 1899–1910. V rokoch 1899–1903 sa do USA vysťahovalo 42 055 mužov a 17 356 žien, čo je 30,4%.³⁶ Rovnianek veľmi rýchle pochopil úlohu ženy – matky a možno tvrdiť, že vsadil na úlohu slovenskej ženy v práci pri prebudení a oslobodení národa. Vedel, že vplyv ženy je nesmierny, že dokáže povzbudiť nielen starších, ale hlavne vplývať na výchovu mládeže, od ktorej už bolo možné očakávať skutočnú prácu pre národ.³⁷ Inšpiráciou a vzorom Rovniankovi bola domáca – „krajová“³⁸ Živena. 19. júla 1891 zvolal prvé stretnutie slovenských žien. Schôdze sa zúčastnilo 12 žien. Živena prvé mesiace existencie živorila, mnohí z vysťahovalcov označovali jej príslušníčky za Moskál'ov, čo bolo v dôsledku maďarizačnej politiky z domova, keď akýkoľvek národný pohyb bol označovaný za panslávsky a bol spájaný so špionážou pre cárske Rusko.³⁹ Rovniankovi bolo jasné, že dokiaľ na vedúcich postoch nebudú ženy, ktoré majú vzdelaných manželov (evanjelických kňazov, redaktorov, učiteľov a iných spolkových činiteľov) chápujúcich potreby organizovania sa žien, prípadne tie, ktoré nemajú veľa povinností v domácnosti, bezdetné, alebo ktorým už deti odrástli, tak činnosť Živeny nebude podľa jeho predstáv. Až príchodom dvoch žien – Pauly Novomeskej a Márie Kmeťovej v roku 1893 nastala takáto situácia. Zásluhou členov Národného slovenského spolku, ktorých manželky vstupovali do Živeny, sa činnosť Živeny úplne rozbehla. Keď sa v januári 1895 stala predsedníčkou Mária Rumanová, Živena už pracovala ako samostatná organizácia, preto bola na 1. september 1895 zvolaná jej prvá konvencia. V tom čase mala Živena už 14 odborov⁴⁰ v rôznych mestách Ameriky. Oznam o konaní I. konvencie zaslala Paula Novomeská spolu s pozvaním viacerým literárnym osobnostiam na Slovensko.⁴¹ Vedela, že ani jeden z oslovených sa nebude môcť konvencie zúčastniť. Verila však, že ich pozdravné listy povzbudia činnosť Živeny a oslovia i tie ženy, ktoré stále váhali stať sa členkami ženskej organizácie.

Po roku 1895 sa činnosť Živeny rozvinula natoľko, že počet odborov vzrástol o rok na 20, o dva roky na 61.⁴² Na konci storočia mala Živena 82 odborov a v roku 1905 na piatej konven-

³⁶ *Slovenské vysťahovalectvo : Dokumenty 1 : Do roku 1918*. Eds. F. Bielik – E. Rákoš. Bratislava 1969, s. 17. Porov.: ŠTVRTECKÁ, A.: Z činnosti slovenských žien v Amerike v rokoch prvej svetovej vojny. In: *Slováci v zahraničí 16*, Martin 1990, s. 79; tiež: FORDINÁLOVÁ, E.: Ženy v slovenskom hromadnom vysťahovalectve do zámoria. In: *Slováci v zahraničí 17*, Martin 1994, s. 19.

³⁷ ROVNIANEK, P. V.: *Zápisky za živa pochovaného*. Pittsburgh 1924, 336 s.

³⁸ Všetko, čo sa týkalo domova, označovali vysťahovalci pomenovaním „v starom kraji“, „v kraji“, preto aj Živena na Slovensku bola „krajová“.

³⁹ ROVNIANEK, P.: *Zápisky za živa pochovaného*, s. 71; FORDINÁLOVÁ, E.: Ženy v slovenskom hromadnom vysťahovalectve do zámoria. In: *Slováci v zahraničí 17*, Martin 1994, s. 23.

⁴⁰ Slovenský národný archív, Bratislava (ďalej SNA), f. Živena, kartón (ďalej k.) 28. List Pauly Novomeskej Elene Maróthy-Šoltésovej.

⁴¹ Literárny archív Matice slovenskej, Martin (ďalej LAMS), f. Korešpondencia F. V. Sasinka, signatúra (ďalej sign.) 37 O 48. List P. Novomeskej F. V. Sasinkovi z r. 1895. Pri príležitosti konvencie vyšlo slávnostné číslo Amerikánsko-slovenských novín, v ktorých uverejnili všetky pozdravné listy, zdravice i básne, napísané k tejto udalosti.

⁴² Slovenská národná knižnica, Archív literatúry a umenia, Martin (ďalej ALU), f. Korešpondencia E. M. Šoltésovej, sign. M 98 F 21. List P. Novomeskej E. M. Šoltésovej. Každý odbor si dával meno, napr. mená svätých alebo mená zaslužilých národovcov: odbor založený v Newarku požiadal E. M. Šoltésovu o povolenie menovať sa podľa nej.

cii konanej v New Yorku mala už 138 odborov.⁴³ Stanovy Živeny sa mnohokrát menili, nakon sa ustálilo, že členkami sa môžu stať ženy od 16 do 50 rokov. P. V. Rovnianek navrhol Živene heslo postavené na kresťanských princípoch „viery, nádeje a lásky“, čo predpokladalo, že členky budú pestovať sesterskú lásku, dobročinnosť, budú sa starať o duševný a hmotný rozkvet slovenských žien a mládeže v Spojených štátoch, budú sa podporovať v prípade nešťastia, nemoci a smrti.⁴⁴

Obdobne sa Š. Furdek sústredil na ženy a onedlho po založení Prvej katolíckej slovenskej jednoty dal podnet k založeniu Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty (ďalej aj IKSŽJ).⁴⁵ IKSŽJ založil Štefan Furdek⁴⁶ s deviatimi slovenskými ženami⁴⁷ roku 1892 v Clevelande v štáte Ohio. V prvých rokoch ani nebolo badať, že existujú dve katolícke jednoty, čiže mužská a ženská.⁴⁸ Vznik spolku a nutnosť existencie odôvodňoval kňaz Ján M. Liščinský⁴⁹ nasledovne: „V Amerike spolenie je prepotrebné. Ktože by ti poskytol pomoci, keď ti manželka Boh do večnosti povolal? Keď tá nemoc priklincuje k posteli, čo si počneš? Slovenská žena, matka potrebuje takýto spolok. Takýto spolok nepotrebuje len matka, ale aj dcéra.“⁵⁰ Založenie ženskej Jednoty bolo iniciované potrebou osobnej podpory. Aj ženská Jednota bola inšpirovaná slovenským mottom: „Za Boha a za národ.“ Ženská Jednota bola naplnená aj misionárskym úsilím, ktoré zakladateľka Jednoty Anna Hurbanová tlmočila roku 1891 v tlačovom orgáne Českej Jednoty: „Nechajte nás dokázať svetu, že slovenské ženy sa zaujímajú o svoj národ a pokrok budúcich generácií. Ak chceme vychovať hrdé a rešpektované slovenské dcéry a synov, musíme dosiahnuť ideály silnejšej lásky k Bohu, lásku k svojmu národu a lásku k našim predkom vo svojich srdciach.“⁵¹

Popri Živene a Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednote pôsobili v USA aj ďalšie ženské spolky a organizácie: Pennsylvánska rímsko- a gréckokatolícka jednota, Evanjelická ženská jednota – všetky na religióznej báze, ale národnopolitickou prácou prekračovali úzky náboženský charakter.⁵²

Pennsylvánska slovenská katolícka ženská jednota vznikla roku 1898, keď sa v Hazletone v Pensylvánii zišla malá skupina žien na sociálne motivovanom zhromaždení. V podstate išlo o priateľské stretnutie niekoľkých žien, na ktorom sa bežná konverzácia zmenila na pertraktovanie sociálnych problémov, čiže na to, čo bolo realitou ich každodenného života, pred čím sa

⁴³ WOLÁRIKOVÁ-BRADÁČOVÁ, M.: Príhovor. In: *Živena* (tlačový orgán Živeny v USA), 1933, č. 41, s. 3.

⁴⁴ *Stanovy Živeny, podporujúceho a vzdelávacieho spolku slovenských žien v Amerike pre Hlavný odbor, podriadené odbory a údkyne*. Vyšli tlačou Amerikánsko-slovenských novín. Pittsburgh, 1901, 55 s.

⁴⁵ Bližšie informácie pozri: BAKA, K.: *The First Catholic Slovak Ladies Association*. In: KRAJSA, J.: *Slovaks in America : A Bicentennial Study*. Middletown, Pa. 1978, s. 175.

⁴⁶ Š. Furdek (2. 9. 1855 – 18. 1. 1915) ako zakladateľ Prvej katolíckej slovenskej jednoty stál aj pri zrode rovnomennej ženskej organizácie, oboch predovšetkým ako podporných spolkov. Stal sa vodcom slovenských katolíkov v Amerike. Neskôr stál aj pri zrode Matice slovenskej v USA a Slovenskej ligy v Amerike.

⁴⁷ O počte zakladajúcich členiek Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty sú protichodné správy. J. Paučo v publikácii *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty* napísal, že žien bolo 14, ale Kenneth Baka v publikácii *Slovaks in America* tvrdí, že tento počet bol nižší – iba 9 žien.

⁴⁸ PAUČO, J.: *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty*, s. 18.

⁴⁹ Ján M. Liščinský (28. 6. 1885 – 29. 10. 1946), rodák zo Sabinova. Rok pred vysvätením musel opustiť košický seminár, štúdium dokončil v Baltimore, Md. Ako kňaz pôsobil do r. 1922 v Clevelande v katolíckej farnosti sv. Andreja Svorada, neskôr vo farnosti sv. Cyrila a Metoda v Youngstown, Ohio. Bol dlhoročným duchovným IKSŽJ a redaktorom rovnomennej novín.

⁵⁰ LIŠČINSKÝ, J. M.: *Katolícka Slovenská Ženská Jednota 1890 – 1910*. In: *Kalendár Jednota na rok 1911*, s. 180–185.

⁵¹ Tamže.

⁵² ŠTVRTECKÁ, A.: *Z činnosti slovenských žien v Amerike v rokoch prvej svetovej vojny*. In: *Slováci v zahraničí 16*, Martin 1990, s. 86.

nedalo utiecť a čo ich trápilo najviac. Uvedomovali si, že sú so svojimi rodinami novými elementmi v Novom svete. Ťažko pracovali nielen vo svojich domácnostiach, ale museli byť popri tom aj zamestnané, lebo zárobok mužov nebol na živobytie a dôstojný život dostatočný. Uvedomovali si, že ich životy a životy rodín neboli bezpečné a nijako zabezpečené. Bolo to v prípadoch, keď muži vykonávali ťažkú prácu v pensylvánskych baniach, pracovali dlhé hodiny v podmienkach, kde boli bežné nehody a smrť. Konverzácia a myšlienky žien na hazletonskom stretnutí 21. novembra 1898 neboli však pesimistické. Svojím krokom chceli dokázať, že sú veľmi praktické a s optimizmom hľadajú do budúcnosti. Rozhodli sa, že budú viac participovať na americkom spôsobe života, čo znamenalo naučiť sa angličtinu, ale pritom nezabúdali, že ich úlohou je aj chrániť slovenské kultúrne dedičstvo. Nemohli však ignorovať tvrdú realitu, čo bude s rodinou, ak sa otec – živiteľ rodiny stane obeťou nehody, následkom ktorej zostane mrzákom alebo zomrie. Diskusia vyústila k rozhodnému kroku, aby urobili niečo praktické, aby založili a formovali podpornú organizáciu, ktorá by pomohla ich členom morálne, materiálne i sociálne a zabezpečila by ich finančnou zábezpekou na potrebnú dobu.

Medzi zakladajúce členky tejto odvážnej skupiny patrili: Paulína Petrová, Marta Kuntzová, Mária Lapčáková, Anna Tkáčová, Antónia Výruská, Mária Hanísková, Mária Jágerová, Mária Piatková. Ich nápad založiť organizáciu tohto typu podporili a pomohli im predstavitelia mužských spolkov, medzi ktorých patrili Edmund Ujfalúši, Michal Lapčák, Edmund Lembík, Ján Marcinko, Ján Žigo, Andrej Hudák a Jozef Výruský.

Hneď po príchode slovenských vysťahovalcov do USA vznikli v amerických mestách, kde bolo viac evanjelikov, ako v Hazletone, Clevelande, New Yorku, Bridgeporte, malé lokálne organizácie. Priamym popudom k zjednoteniu evanjelických lokálnych spolkov bol článok, ktorý roku 1892 uverejnil v *Jednote* rev. Kossalko. Michal Zemányi vyzval spolky, aby sa spojili, a 6. júna 1895 sa vo Freelande v Pensylvánii stretli zástupcovia rozličných spolkov a založili Slovenskú evanjelickú jednotu. Jej pôvodné pomenovanie bolo Evanjelická augsburského viero-vyznania slovenská cirkevná jednota. Organizácia mala na začiatku 147 členov v deviatich pobočkách – číslach. Zásluhou mužov bol založený aj ženský ekvivalent spolku pod názvom Evanjelická slovenská ženská jednota. Patrila k menším ženským organizáciám.

Sokolská myšlienka sa od svojho vzniku (rok 1862) veľmi skoro spolu s prvými vysťahovalcami dostala i do zámoria. Keďže kolískou myšlienky boli české krajiny a teda nositeľmi, resp. prvými šíriteľmi v USA boli českí prisťahovalci. Ušľachtilé myšlienky Tyrša a Fügnera: „*V zdravom tele – zdravý duch*“, ako aj „*sloboda – rovnosť – bratstvo*“ spôsobili nadšenie pre vstup do sokolských telocvičných jednôt. Sokolské organizácie Slovákov v Amerike sa zapísali do dejín slovenských prisťahovalcov v USA rovnako ako iné spolky a organizácie. Nielen že šíрили sokolské idey a pestovali telovýchovné tradície, ale vložili svoj podiel do národnouvedomovacieho procesu Slovákov v Amerike i starej vlasti.⁵³

Prvý sokolský zbor založili Slováci v Chicagu 30. októbra 1892 podľa vzoru českých prisťahovalcov. Spolu s druhým zborom založeným 9. apríla 1893 v New Yorku a ďalším, ktorý vznikol v januári 1895 v Bridgeporte v Connecticute. Tieto zbory položili základ pre ústrednú organizáciu Slovenskú telocvičnú jednotu Sokol v Spojených štátoch, ktorá pokladá za dátum svojho vzniku 4. júl 1896 v New Yorku. Zakladateľmi organizácie boli Milan Getting a Gustáv Maršall Petrovský. Organizačne sa Sokol členil na župy, ktoré pomenovali po významných predstaviteľoch slovenského života.

Vznik Slovenského katolíckeho Sokola (ďalej aj SKS) iniciovala skupina vysťahovalcov zo Spiša, ktorá sa usadila v Passaicu, v štáte New Jersey. Prvá konvencia už osamostatnenej novej

⁵³ BARTALSKÁ, E.: Z histórie Slovenskej telocvičnej jednoty Sokol. In: *Slovenské zahraničie*, roč. 6, č. 1, 2001, s. 28.

organizácie sa konala 2. decembra 1905 v Passaicu. Prvým správcom sa stal Matúš Husý.⁵⁴ Rovnako ako Slovenská telocvičná jednota Sokol aj Slovenský katolícky Sokol sa členil na župy, v ktorých pracovali zbory, neskôr ženské vence a detské zborčeky. Župy niesli meno nejakej významnej slovenskej osobnosti, napríklad I. župa sv. Vojtecha, V. župa Jána Hollého. Ich cieľom malo byť pestovanie telocviku, gymnastiky, ľahkej atletiky a iných športov.⁵⁵ Cvičiacie družstvá – čaty Slovenského katolíckeho Sokola pozývali pravidelne na oslavy výročí i konvencie príbuzných slovenských organizácií napríklad Prvej katolíckej slovenskej jednoty i Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty. Podobne pravidelne vystupovali aj na Slovenských dňoch.

V činnosti SKS vypomáhali aj duchovní vo farnostiach, napríklad kňaz Miloš K. Mlynarovič bol hlavným duchovným Slovenského katolíckeho Sokola alebo kňaz František Škutil bol redaktorom Slovenského katolíckeho sokola, tlačového orgánu organizácie, a neskôr aj Priateľa dielok.

Okrem športovej činnosti sa Slovenský katolícky Sokol venoval aj kultúre. Mnohé zbory usporadúvali poučné a zábavné prednášky, večierky, výlety, zábavy, divadelné predstavenia. Mnohé zbory mali aj vlastný spevokol, napríklad 24. zbor SKS v Boontone, N. J., kde bol zboromajstrom rev. Škutil alebo chýrnym bol aj spevokol v Johntown, N. Y.⁵⁶

Podnet k zakladaniu ženských častí organizácií Telocvičnej slovenskej jednoty Sokol (ďalej aj TSJS) a Slovenského katolíckeho Sokola - *vencov* vyšiel od mužov, ktorí boli aktívnymi členmi SKS.

Prvý veniec SKS vznikol v Bridgeport, v štáte Connecticut v roku 1906, zásluhou Andreja Žitnaya, ktorý sa stal aj prvým správcom venca a viedol 20 mladých sokoliek. Z nich si potom zvolili hlavné úradníčky, medzi ktoré patrili správkyňa Mária Žitnayová, podsprávkyňa Anna Proháčková, zapisovateľka Margareta Eliášová a účtovníčka Lujza Kupcová.

Na proces národného uvedomovania výraznou mierou vplývala aj slovensko-americká tlač. Hospodársky vyspelejšia krajina a demokratické prostredie umožňovali vydávanie tlače bez zábran a obmedzení. V priebehu posledného desaťročia 19. storočia zaznamenali slovenské periodiká v porovnaní s pomermi v Uhorsku nesmierny rozmach.

Začiatky tlače súvisia s príchodom prvých vysťahovalcov, akými bol napr. Janko Slovenský a Július Wolf.⁵⁷ Janko Slovenský už v roku 1885 začal vydávať v Pittsburghu litografický časopis *Bulletin*.⁵⁸ O rok neskôr založili spolu s Júliusom Wolfom v Clevelande redakciu týždenníka *Amerikánsko-slovenských novin*.⁵⁹ Prinášali užitočné správy pre slovenských prisťahovalcov.⁶⁰

⁵⁴ BARTALSKÁ, L.: Slovenský katolícky sokol v Amerike. In: *Slovenské zahraničie*, roč. 6, č. 9 – 10, 2001, s. 36.

⁵⁵ Každá župa usporadúvala zvyčajne dvojdnový kurz pre veliteľov a podveliteľov zborov, aby následne v jednotlivých zboroch nacvičili príslušné skladby a mohli sa zúčastniť zletov. Organizovali i hlavné zlety – spoločné stretnutia cvičencov, na ktorých predvádzali nacvičené skladby a zostavy. Za najlepšie odevičené skladby boli čaty – družstvá odmeňované bodmi, ktoré ich radili na umiestnenie. Skladby bolo možné cvičiť bez náradia – tzv. prostné alebo na náradí – hrazde, bradlách, vysunutej hrazde, prípadne cvičili s náradím – kužeľmi. Jednotlivé zbory si ďalej zakladali basketbalové, softbalové a kolkárske čaty – družstvá. Kolky boli veľmi obľúbené, pretože v mnohých zboroch boli finančne najdostupnejšie. Okrem týchto športov sa pestovala aj atletika – behy (na 50 a 100 yardov) a skoky do diaľky. Každá župa usporadúvala každoročne nábor nových členov, tzv. kampaň. Za najviac získaných nových členov udeľovali bodové hodnotenie a súťažili o umiestnenie – o tzv. šampiónstvo. Spracované podľa *Pamätnice Slovenského katolíckeho sokola* vydané k 60. výročiu vzniku organizácie.

⁵⁶ *Pamätnica 30-ročného jubilea SKS 1905 – 1935*, b. s.

⁵⁷ Obaja novinári mali vzdelanie nadobudnuté síce na Slovenku, ale v maďarskom jazyku, preto príspevky uverejňovali vo východoslovenských nárečiach.

⁵⁸ Popularitu novinám, napriek tomu, že vychádzali iba na dvoch stranách, prinášali jeho rubriky *Čo nového vo svete* a *Čo nového doma*.

⁵⁹ BARTALSKÁ, L.: *Slovenská Amerika*, s. 14.

⁶⁰ V správach nechýbali poučenia o podmienkach získania trvalej práce a amerického štátneho občianstva, rubriky s názvom *Hľadá sa žena*, pátranie po nezvestných Slovákoch a pod.

Zásľuhou P. V. Rovnianka⁶¹ začali od roku 1891 vychádzať v spisovnej slovenčine a stali sa skutočnou tribúnou Slovákov žijúcich v Amerike a pomáhali rozširovať slovenské povedomie a zvyšovali Slovákom sebavedomie. Po vzniku Národného slovenského spolku sa *Amerikánsko-slovenské noviny* stali jeho tlačovým orgánom.

Druhým významným týždenníkom bola *Jednota* – tlačový orgán Prvej katolíckej slovenskej jednoty, vychádzajúca od mája 1891.⁶² Na tradíciu *Amerikánsko-slovenských novín* nadviazali ďalší novinári a redaktori: Ignác Gessay, Ján Kadlečík, Adalbert Tholt-Veľkoštiavnický, Peter Kompiš, Gustáv Maršall-Petrovský a iní. V roku 1901 začal Rovnianek vydávať *Slovenský denník*, ktorý sa stal v tomto období jediným slovenským denníkom na svete. Koncom roku 1889 v Plymouth v štáte Pensylvánia začali vychádzať druhé najstaršie slovenské noviny *Slovák v Amerike* z podnetu slovenského novinára Antona Š. Amroseho. Vystriedali sa v ňom významné novinárske osobnosti, akými boli František Pucher-Čiernovodský, Ján Spevák, Gustáv Maršall-Petrovský, Ján Sciranka, Filip Hrobák a neskôr mnohí ďalší. V roku 1900 vychádzalo v Amerike desať slovenských novín a časopisov.⁶³

Medzi krajanmi, ktorí neboli spokojní s triedením síl medzi Národným slovenským spolkom a Prvou katolíckou slovenskou jednotou, sa čoraz častejšie ozývali hlasy, aby sa nadviazalo na ideu zatvorenej Matice slovenskej, o obnovenie ktorej sa neustále usilovali aj národní nadšenci v starej vlasti, čo však v daných podmienkach tvrdej maďarizácie nebolo možné. Výsledkom osobných kontaktov a rokovaní bolo hľadanie možností úzkej spolupráce amerických Slovákov bez ohľadu na rozdielnosť politických a náboženských názorov. Prirodzeným vyústením snáh krajanov bolo nadviazanie na niť národnej a kultúrnej práce zatvorenej Matice slovenskej. Myšlienky Štefana Moyzesa a Karola Kuzmányho žili medzi národne prebudenými Slovákami v Spojených štátoch amerických, pretože sa mohli rozvíjať bez strachu a prenasledovania.⁶⁴

Štefan Furdek, zakladateľ Prvej katolíckej slovenskej jednoty, ktorá vznikla krátko po založení Národného slovenského spolku, sa tešil z jej pokroku. Videl však, že medzi dvomi organizáciami – NSS a IKSJ – začali prestížne konkurenčné spory, ktoré sa preniesli na stránky *Amerikánsko-slovenských novín* a *Jednoty*. Uvedomil si, že poslanie národného prebúdzania sa zbytočne vyčerpáva. Bol si vedomý skutočností, že slovenský národ doma pod Tatrami, je oslabený nielen silnou maďarizáciou, ale aj mohutnou vystaňovaleckou vlnou a že potrebuje nielen podporu, ale aj vieru vo svoje oslobodenie a nádej na lepšie časy. Furdek poznal situáciu na Slovensku, vedel o nedostatku slovenskej inteligencie, vedel o nedostatku slovenských škôl. Mrzela ho situácia nevraživosti medzi slovenskými spolkami. Preto, keď po tretej konvencii Národného slovenského spolku nastal medzi *Amerikánsko-slovenskými novinami* a *Jednotou* zmier, vyzval 16. augusta 1893 v novinách *Jednota*, v článku *Od srdca k srdcu* na záchranu Slovenska všetky slovenské skupiny v Spojených štátoch: „*Slovenský národ potrebuje podporu. My, deti slovenského rodu, zaviazaní sme, koľko sily stačia obetovať pre náš ubiedený národ, ktorému maďarónstvom tak už zoslabenému vystaňovalectvom sily ubierame. Z chválorečí nikto sa nenaje, reči ani národ slovenský neobohatia, či už nimi ľud náš holubiči vychvaľujeme alebo proti jeho zhubcom horlíme. Tu treba skutkov, tu treba obetí.*“⁶⁵

⁶¹ Rovnianek prevzal redakciu novín v roku 1889, keďže nemohol byť vysvätený za kňaza pre svoj príliš mladý vek.

⁶² Hlavným redaktorom bol rodák zo Svätého Jura František Pucher-Čiernovodský.

⁶³ *Slovák v Amerike* vychádzal v náklade 36 000 výtlačkov a do roku 1914 sa počet vydávaných časopisov zvýšil na 24 titulov v celkovom náklade 150 000 exemplárov.

⁶⁴ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 221.

⁶⁵ PAUČO, J.: Štefan Furdek a slovenské prísťahovalectvo. Middletown, Pa. 1955, s. 161.

Výzvy na spojenie Slovákov na kultúrnom poli mali vrelý ohlas. Začalo sa hľadať fórum, na ktorom by sa všetci americkí Slováci zjednotili.⁶⁶ V Jednote bolo dňa 13. septembra 1893 uverejnené pozvanie na schôdzku milovníkov slovenského ľudu do Chicaga. Pozvanie podpísali rev. Š. Furdek, E. Gelhoff, V. Panuška, R. Wider, J. V. Rožko a J. Onda.⁶⁷ Usilovali sa o to, aby sa americkí slovenskí činitelia stretli a aby v Amerike založili organizáciu, ktorú v starej vlasti maďarská vláda zatvorila. Organizácia mala združiť všetkých Slovákov bez rozdielu politického a náboženského zmýšľania. Furdek návrh privítal s nadšením aj P. V. Rovnianek, ktorému tiež záležalo na slovenskom národe v starej vlasti, vyjadril presvedčenie, že by to otriaslo ministerskými kreslami v Budapešti.⁶⁸

Porada sa uskutočnila 26. septembra 1893 v Chicagu, v štáte Illinois. Na poradu prišlo približne sto slovenských vodcov, kňazov a laikov, zástupcovia slovenských organizácií a oboch hlavných vierovyznaní: katolíci i evanjelici. Rokovanie otvoril a viedol Štefan Furdek. Peter V. Rovnianek už vtedy navrhoval utvoriť Slovenskú ligu v Amerike. Ervin Gelhoff predniesol návrh, podľa ktorého bolo treba pokračovať v práci začatej Štefanom Moyzesom a Karolom Kuzmánym, že treba oživiť ducha zatvorenej Matice slovenskej. Tento návrh prítomní prijali, následkom čoho vznikla Matica slovenská v Amerike.

Hlavným cieľom Matice slovenskej v Amerike bolo podporovať záujmy rodákov v starej domovine i v Amerike.⁶⁹ Zakladatelia vyhlásili, že v novej organizácii budú: „*v pokoji a v láske spoločne pracovať na povznesení národa nášho.*“⁷⁰ Matica slovenská v Amerike sa ešte v Chicagu rozhodla vydať dokument v angličtine, nemčine, francúzštine, ruštine a slovenčine, v ktorom sa malo poukázať na krivdy páchané zo strany Maďarov na slovenskom národe. Vláde Spojených štátov amerických mienila Matica poslať prípis, v ktorom by obžalovala maďarskú vládu z nedodržania medzinárodného poštového práva, pretože poštové zásielky z Ameriky na Slovensko boli cenzurované alebo zhabané.⁷¹

Predsedom Matice slovenskej sa stal Š. Furdek, podpredsedom A. Ruman a zapisovateľom M. Francisci, pokladníkom J. Žižka a účtovníkom F. Vlošák. Do vlasti na adresu Národných novín zaslali telegram: „*Vzkriesená Matica pozdravuje Slovákov.*“⁷²

Zakladatelia Matice slovenskej v Amerike sa snažili získať čo najviac členov, jednotlivcov i spolky. Členský príspevok predstavoval 25 centov na rok. Furdek sa snažil presadiť, aby podstatná časť členských príspevkov bola venovaná na podporu slovenských časopisov na Slovensku. Počiatočný apel oboch hlavných úradníkov Matice, Furdeka i Francisciho, bol upozornit'

⁶⁶ Furdekova výzva oslovovala všetkých: „*Slovenskí mužovia, ktorým blaho nášho ľudu na srdci leží bez rozdielu strán akýchkoľvek, zídme sa každý na svoje útraty dakedy v septembri alebo v októbri v Chicagu, poradme sa, jakým spôsobom by sme najlepšie účinkovali na zvelebení ľudu slovenského na Slovensku. Zbliženie by nám, americkým Slovákom, neškodilo, porada Slovákov Slovákom na Slovensku by istotne neublížila.*“ Podľa PAUČO, J.: 75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty, s. 18.

⁶⁷ Z výzvy vyberáme: „*Krajanja, poradime sa, jakým spôsobom dá sa najvýdatnejšie pôsobiť pre blaho slovenského národa tu i na Slovensku. Kto z nás by si neprial zvelebenia krivdenej Slovače? Vieme, neklameme sa, nie Vám je ľahostajný osud slovenského ľudu, preto Vás zveme, prídte. Zídme sa, poradme sa. Účel je svätý, náš úmysel nezištný, prístup priaznivcom ľudu slovenského voľný.*“

⁶⁸ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 222.

⁶⁹ PAUČO, J.: Matica slovenská v Amerike. In: *Literárny almanach Slováka v Amerike*. Ed. Jozef Paučo. Middletown, Pa. 1963, s. 32.

⁷⁰ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 222.

⁷¹ PAUČO, J.: The Matica Slovenska in America. In: *Jednota Annual Furdek*. Ed. Joseph C. Krajsa. Vol. XXVII, January 1988. Middletown, Pa., s. 144–149.

⁷² ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 223.

amerických Slovákov, že svätou povinnosťou každého jednotlivca je stať sa členom Matice.⁷³ Predseda Matice slovenskej v Amerike vkladal veľké nádeje do Prvej katolíckej slovenskej jednoty a usiloval sa, aby sa celá Jednota stala korporatívnym členom Matice a za každého člena Jednoty aj zaplatila členské. Navrhovaná záležitosť sa prerokovávala na 5. konvencii IKSJ, ale Furdekov návrh nebol schválený. Do Matice vstúpili iba niektoré odbory Jednoty.⁷⁴

Slovenská tlač prijala Maticu s veľkým nadšením a vyslovila nádej, že Matica slovenská v Amerike sa stane tým, čím bola Matica na Slovensku, t. j. centrom všetkých slovenských snáh a skutkov.

Prvé valné zhromaždenie Matice slovenskej v Amerike sa uskutočnilo 17. septembra 1894 v Chicagu. Na valnom zhromaždení sa prijali stanovy Matice. Furdek sa vzdal predsedníctva, pretože organizoval prácu v Prvej katolíckej slovenskej jednote a redigoval aj jej časopis. Funkciu predsedu prevzal G. Maršall-Petrovský, podpredsedom sa stal Švehla, tajomníkom P. V. Rovnianek, pokladníkom Š. Furdek, účtovníkom J. Žižka a dozorcóm I. Podkrivacký. Furdek sa v správe o valnom zhromaždení v Jednote vyjadril, že matičná schôdza bola svorná a že Matica sa nepopierateľne stala dôležitým faktorom v slovenskom živote v Amerike i v starom kraji.⁷⁵ Bolo to však asi len zbožné prianie Š. Furdeka. Zo strany niektorých predstaviteľov Národného slovenského spolku sa opäť vyskytli spory. Rovnianek si napríklad svoju funkciu tajomníka ani neprevzal, ba čoskoro odstúpil. Na jeho miesto preto predseda G. Maršal-Petrovský vymenoval J. A. Ferienčika, ktorý v tom čase pracoval v redakcii Jednoty a jeho príspevky boli u čitateľov veľmi obľúbené.⁷⁶

Matica slovenská v Amerike začala svoju činnosť organizovaním členov a uskutočňovaním kultúrneho programu. Už po svojom prvom valnom zhromaždení mala 1200 členov. Organizovali sa zbory Matice slovenskej v Amerike, ktoré hrali slovenské divadlá a podporovali kvalitnú slovenskú tlač.⁷⁷

Martinské *Národné noviny* uverejnili 29. januára roku 1895 list, v ktorom sa pisateľ zo Spojených štátov síce sťažuje na sociálnu situáciu, ale konštatuje, že Matica slovenská v Amerike sa rozrastá aj navzdory tomu, že mnohí vodcovia sú proti nej. Ich hlas si však verní Slováci nevšímajú a hufne vstupujú do Matice. Pisateľ ďalej oznamuje, že sa rozrastá aj matičné múzeum a niet čísla novín, v ktorom by neboli uverejnené nejaké príspevky. Autor bol presvedčený, že ak by sa časy zmenili, aj počet členov by vzrástol.⁷⁸

Druhé valné zhromaždenie sa uskutočnilo na počesť 34. výročia pamätného Memoranda slovenského národa 6. júna 1895 v Clevelande, Ohio. Predseda Maršall-Petrovský v správe uviedol príčiny úpadku členstva, pretože počet členov Matice poklesol. Zo zakladajúcich členov Matice slovenskej v Amerike si ponechali členstvo: J. Žižka, Š. Furdek, kňazi R. Wider, F. Janoušek, J. Staš, V. Kazinczy, J. Kašpárek, F. Horváth, M. Jankola a Jozef Kurucár. Riadnych čle-

⁷³ Furdek a Francisci pripomínali: „Každého, koho slovenská mat' pod srdcom nosila, svätou povinnosťou je stať sa údom Matice. Taký ale, čo sa zdráha alebo vyhovára, nech sa nehonosí čestným menom Slováka, lebo ten nie je toho hodný.“ Porov.: PAUČO, J.: *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty*, s. 20.

⁷⁴ Boli to nasledujúce čísla Prvej katolíckej slovenskej Jednoty: 1, 13, 14, 18, 19, 23, 24, 30, 46, 55, 59, 64, 65, 70, 75, 82, 86, 89, 91, 92, 104, 106, 108, 110, 111, 123, 127, ktoré písomne oznámili, že vstupujú do Matice. Podľa zápisnice Furdek poznamenal, že tieto spolky vstúpili do Matice so všetkými svojimi členmi.

⁷⁵ PAUČO, J.: *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty*, s. 20.

⁷⁶ J. A. Ferienčík sa ujal svojej funkcie so všetkou zodpovednosťou a Maticu predstavoval ako akadémiu národnej veci.

⁷⁷ Prvý zbor Matice slovenskej vznikol v New Yorku 14. októbra 1894. *Zbor synov a dcér Matice slovenskej v New Yorku* usporiadal divadelné predstavenie veselohry *Zuzankin pán kaprál*. Režiséróm predstavenia bol A. Š. Ambrose.

⁷⁸ *Národné noviny* z 29. januára 1895, č. 12 v rubrike *Z Ameriky*. Pod príspevkom bol podpísaný Američan, ale odoslaný bol z Clevelandu 2. januára 1895, takže sa možno domnievať, že autorom článku bol Š. Furdek.

nov bolo sedem a členov v rámci spolkov podporných organizácií 857. Prvá katolícka slovenská jednota dodala 476 a Národný slovenský spolok 216 členov. Literárny odbor Matice slovenskej v Amerike sa už mohol pochváliť hotovou knihou G. Maršalla-Petrovského *Radca slovenských prisťahovalcov v Spojených štátoch amerických*. Napriek nepriaznivým správam o poklese členstva sa delegáti uzniesli, že do Turčianskeho Sv. Martina na národné ciele treba zaslať 100 zlatých a slovenskému akademickému spolku Tatran do Viedne desať dolárov. Predsedom zostal naďalej G. Maršall-Petrovský. Krátko pred konaním druhého valného zhromaždenia rezignoval na funkciu tajomníka J. A. Ferienčík.⁷⁹

Nezhody medzi dvomi táborami Slovákov v Amerike – Pittsburghom a Clevelandom – reprezentované vlastnými novinami pokračovali a spôsobili, že základy Matice slovenskej v Amerike sa postupne rúcali. Na konvencii v septembri roku 1896 opätovne zvolili za predsedu Matice Š. Furdeka v nádeji, že práca Matice sa oživí. Furdek urobil pokus rozšíriť matičný program opäť v radoch IKSJ. Jeho cieľom sa stalo vydávanie kníh a ich rozširovanie medzi slovenskými ľuďmi, aby „...národ pochopil, že spolok literárny je pre neho osožným. Vydávať knihy, šíriť ich medzi ľudom! Možno sa Matica prebudí.“⁸⁰ Vydavateľská činnosť Matice sa sústredila na vydanie *Sborníka Matice slovenskej* (vyšiel roku 1897).

Ani uvedené plány, ani snahy o získavanie nových členov z radov Prvej katolíckej slovenskej jednoty nezachránili Maticu. Posledné správy o jej účinkovaní vyšli v Jednote po 16. auguste 1899, keď sa uskutočnila schôdza matičných pracovníkov v Pittsburghu. Matica slovenská v Amerike zanikla pre nejednotnosť v roku 1904.

Možno sa domnievať, že určitý podiel na rozpade Matice slovenskej mal aj P. V. Rovnianek, ktorý akoby žiarlil na Furdeka, že s myšlienkou organizácie, ktorá by mala zjednotiť celú slovenskú komunitu, nevyšiel on. Takto možno chápať krok P. V. Rovnianka, ktorý o niekoľko mesiacov po vzniku Matice slovenskej v Amerike založil do istej miery konkurenčnú organizáciu, ktorú nazval *Maják, slovenské literárne kolo*.⁸¹ Literárne združenie sa pôvodne malo volať *Orol*. Program Majáka sa podobal programu Matice slovenskej v Amerike. Chcel šíriť osvetu medzi Slovákami a rozširovať slovenské náučné i zábavné knihy. Predsedom Majáka sa stal Jozef. B. Krčméry, podpredsedom Zdravko V. Mužina, tajomníkom Július Žorna-Horský, pokladníkom Albert Mamatej a knihovníkom Gašpar Fedor. V podstate mohli obidve organizácie spolupracovať. Nemali medzi sebou žiadne spory, ale v oboch organizáciách pracovali takmer tí istí ľudia a sily sa zbytočne triestili. Literárne zoskupenie Maják začalo vydávať i literárny časopis Maják, ktorý bol v Amerike prvým literárnym časopisom, avšak po šiestich číslach zanikol.⁸²

Po Matici slovenskej v Amerike zostala útlá knižička *Radca slovenských prisťahovalcov a Sborník Matice slovenskej*. Do zborníka Matice slovenskej v Amerike prispievali výlučne autori zo Slovenska – V. Šrobár, A. Bielek, F. V. Sasinek, Smolinský, Zigmundík a A. Kmeť. Zborník vyšiel roku 1897 a bol posledným viditeľným znakom Matice slovenskej v Amerike.

Napriek tomu, že spolok zanikol, myšlienka a duch Matice slovenskej žili v slovenských organizáciách naďalej. Na tradíciu starej Matice slovenskej – a na myšlienku vytvoriť celonárodnú a nadkonfesionálnu organizáciu, ktorá by združovala všetky spolky, sa v Amerike stále nadväzovalo. Význam Matice slovenskej v Amerike bol v tom, že prebúdzala slovenský ľud k intenzívnejšiemu národnému životu, vybudovala záujem o slovenské kultúrne a národné otázky a v podstate pripravila pôdu pre založenie Slovenskej ligy v Amerike.

⁷⁹ PAUČO, J.: The Matica Slovenska in America. In: *Jednota Annual Furdek*. Ed. Joseph C. Krajša. Vol. XXVII, January 1988. Middletown, Pa., s. 147.

⁸⁰ PAUČO, J.: *75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty*, s. 35.

⁸¹ Maják vznikol 18. februára 1894 v Pittsburghu.

⁸² ČULEN, K.: *Slováci v Amerike : Črty z kultúrnych dejín*, s. 445–453.

Keď Š. Furdek videl, že Matica slovenská v Amerike nemá veľké vyhliadky na také aktivity, ako sa pôvodne plánovalo, prišiel s novou ideou. V roku 1899 rozvinul myšlienku Národného výboru a k nemu priradeného Národného fondu. V skutočnosti išlo o to, aby sa existujúce slovenské organizácie zoskupili okolo jedného ústredného telesa, ktoré by plánovito pracovalo v prospech slovenských záležitostí. Furdek vedel, že bez spolupráce všetkých organizácií a ich predstaviteľov a samozrejme bez finančných prostriedkov nemožno nič seriózne uskutočniť.⁸³

Furdekov plán sa ujal. Na jeho návrh nadviazal aj Matúš Jankola. Členmi Národného výboru, ktorý plánoval mať 10–20 členov, sa mali stať hlavní úradníci veľkých slovenských organizácií a časopisov. Matúš Jankola zdôrazňoval, že „...od nás amerických Slovákov závisí osud a budúcnosť Slovače starokrajovej...“⁸⁴. Myšlienka Národného výboru, ale najmä Národného fondu oslovila všetkých predstaviteľov amerických Slovákov. G. Maršall-Petrovský navrhoval, aby sa z financií Národného fondu podporovalo vydávanie ľudových zábavno-poučných a nie drahých kníh tak v USA, ako aj na Slovensku, aby sa podporovali a rozširovali slovenské časopisy na Slovensku a aby sa podporovali chudobní a nadaní slovenskí študenti.⁸⁵

Zakladajúca schôdza Národného výboru a Národného fondu sa uskutočnila 18. augusta 1899 v Pittsburghu v Pensylvánii. Za predsedu Národného fondu zvolili P. V. Rovnianka, za zapisovateľov kňaza Kvačalu a Matúša Jankolu. Predstavitelia slovenských organizácií neprišli s prázdnyimi rukami. Konvencie organizácií odsúhlasili zdanenie svojich členov v prospech Národného fondu. Každý člen mal platiť na Národný fond jeden cent mesačne.⁸⁶

Národný výbor zjednocoval Slovákov v Amerike a bol motorom národných aktivít. Štefan Furdek sa usiloval z Národného výboru vytvoriť reprezentanta amerických Slovákov. 17. októbra 1905 zvolal predseda Národného slovenského spolku A. Š. Ambrose do New Yorku schôdzu slovenských národovcov, na ktorej bol založený Ústredný slovenský národný výbor a predsedom tejto inštitúcie sa stal Š. Furdek. Členmi Ústredného slovenského národného výboru sa stali všetky vtedy existujúce slovenské organizácie v Amerike, rovnako ako i všetky slovenské časopisy. Hlavným cieľom Výboru bolo finančne a morálne podporovať Slovákov v Uhorsku v ich boji za všeobecné hlasovacie právo.⁸⁷

Začiatok 20. storočia našiel amerických Slovákov dobre organizovaných a politicky i národne prebudených. V novembri sa začala zbierka na podporu boja na Slovensku známa ako Zbierka za všeobecné hlasovacie právo. Vzmáhajúce sa slovenské spolkové, kultúrne a politické úsilie hatili časté vzájomné sváry, osočovania a rozbroje, ktoré nie jeden raz končili na súde.⁸⁸ Do rozsiahlej palety politických bojov amerických Slovákov na pôde USA patrila aj akcia proti postaveniu sochy E. Kossutha na hlavnom námestí v Clevelande a politické rozpravy s maďarským politikom grófom Albertom Apponyim roku 1904.

V podstate možno konštatovať, že Matica slovenská v Amerike, Národný výbor i Ústredný slovenský národný výbor boli iba prechodnými inštitúciami, ktoré vyústili do vzniku Slovenskej ligy v Amerike. Impulz ku vzniku tohto zoskupenia vyšiel od Združenia slovenských amerických novinárov.

Na pozvanie Štefana Furdeka 4. apríla 1907 v Pittsburghu stretli sa predstavitelia slovenskej tlače a dohodli sa, že zúfalá situácia slovenského národa doma si vyžaduje, aby sa odložili

⁸³ PAUČO, J.: *Štefan Furdek a slovenské prisťahovalectvo*, s. 161.

⁸⁴ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike I*, s. 242.

⁸⁵ *Národný kalendár na rok 1900*, s. 196.

⁸⁶ PAUČO, J.: *Štefan Furdek a slovenské prisťahovalectvo*, s. 164–165.

⁸⁷ PAUČO, J.: *Štefan Furdek a slovenské prisťahovalectvo*, s. 165.

⁸⁸ V tomto období dosiahli spory také rozmery, že F. R. Osvald s priateľmi v liste vyzýval krajanov, aby zanechali vzájomné konflikty a obviňovania.

osobné a spolkové spory a aby všetci jednotne pomáhali „svojim doma“. Schôdza novinárov sa uskutočnila v Českej národnej sieni. Prvá katolícka slovenská jednota, Národný slovenský spolok a Evanjelická slovenská jednota mali na nej svojich zástupcov.⁸⁹ Novinárov na schôdzi zastupovali: Štefan Furdek, Jozef Hušek, Anton Bielek, C. L. Orbach, J. E. Chudatšík, Gustáv Maršall-Petrovský, Karol Štiasny, Milan Getting, Ján Pankuch, Teodor Bálent, Peter V. Rovnianek, Ján Kadlečík, Ľudovít Tomka, G. A. Tvrдый a Ignác Gessay.⁹⁰ Na schôdzke zvolili päťčlenný výbor,⁹¹ ktorý sa potom doplnil zástupcami organizácií. Tento výbor vypracoval stanovby budúcej organizácie, ktorá mala nahradiť Maticu slovenskú v Amerike a všetky iné pokusy.⁹² Rozhodlo sa, že nová organizácia nebude podpornou organizáciou, ale jej hlavnou náplňou bude starostlivosť a podpora slovenského politického a kultúrneho života v starom kraji a na druhom mieste starostlivosť o slovenský kultúrny a politický život Slovákov v Amerike.⁹³ Ustanovujúca schôdza novej organizácie, ktorú pomenovali Národným kongresom bola určená na 26. mája 1907 v Clevelande, Ohio. Približne 10 000 Slovákov – zástupcov organizácií, spolkov, novín, časopisov, miest a mestečiek prišlo na kongres organizácie, ktorú po prečítaní a schválení stanov nazvali Slovenská liga v Amerike.

Záver

Prvé krajské podporné spolky vznikali v USA v 80. rokoch 19. storočia na regionálnych a náboženských princípoch, čo viedlo k rozdrobenosti. V kultúrnom úsilí mali však rovnaký cieľ: snahu prispievať finančne na rozvoj slovenskej kultúry, jazyka, literatúry, škôl i tlače.

Prvý krok na spojenie všetkých prístupovalcov na národnej báze, bez rozdielu vierovyznania, politickej, či sociálnej príslušnosti a zároveň v duchu amerických demokratických zásad ovplyvňovať slovenský národný život v Amerike, ale aj v starej vlasti, učinil P. V. Rovnianek 15. februára 1890 založením Národného slovenského spolku v Pittsburghu. Druhým pokusom bolo založenie Matice slovenskej v Amerike, myšlienky ktorej sa však v USA neujali. V podstate možno konštatovať, že Matica slovenská v Amerike, Národný výbor i Ústredný slovenský národný výbor boli iba prechodnými inštitúciami, ktoré vyústili do vzniku Slovenskej ligy v Amerike, ktorá sa stala reprezentantkou slovenského národa nielen v USA, ale zohrala dôležitú rolu aj pri tvorbe štátnosti v starej vlasti.

⁸⁹ Boli nimi: Anton Š. Ambrose, Albert Mamatey, Ján A. Ferienčík, Štefan Straka, Viliam Vokolek, Anton Polák, Jozef Joščák, A. J. Katchmar, Jozef Gimeský, Ján Pirhalla, Pavel Harbuľa, dr. A. J. Korchnák. Bližšie pozri: PANKUCH, J.: *Dejiny clevelandských a lakewoodských Slovákov*. Cleveland 1930, s. 72.

⁹⁰ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike II*, s. 114.

⁹¹ Členmi výboru boli: A. Š. Ambrose, Š. Furdek, I. Gessay, A. Bielek, G. Maršall-Petrovský.

⁹² Po zlyhaní Matice, ktorá sa na americkej pôde neujala, bol pokus vytvoriť inú nadnárodnú a nadkonfesijnú organizáciu a ňou sa pokúšali byť Slovenský národný výbor a Národné združenie, ktorého väčšinu tvorili Slováci v Clevelande.

⁹³ ČULEN, K.: *Dejiny Slovákov v Amerike II*, s. 114.

Summary

Formation and Development of the Slovak Compatriotic Movement in the USA before 1907

In the beginning of the 1880s, Slovak immigration gained mass character. More than two hundred thousand Slovaks emigrated overseas. As a cheap labour force they found employment in mines, iron works, steel works, or building of railroads. Gradually in the USA, mainly in the states of Pennsylvania, Ohio, Illinois, and New York several Slovak communities were formed, they tried to preserve the customs and Slovak national awareness. Due to these reasons the first associations and organizations were formed, which were originally only local and were not created on national motives. Parishes became the first social centres. Step by step, Slovaks started to build their own schools, churches. It is necessary to note that they did not bring any ideal or tradition of association based on the nationality from homeland. Hence the origination of the first associations was based on social reasons. That is how the first supportive brotherhood organizations were created, they had a considerably long tradition in America. The first self-supporting organization was *Persi Uherszko-Szlovenszky v nyemoczki podporujuczi spolek*. It was founded by Slovak emigrants mostly from the municipalities of Eastern Slovakia on March 3, 1883 in New York. It was the first Slovak association founded on the American soil. In 1883, the second Slovak organization was founded. The association was created on the confession base following the example of religious associations in Slovakia. *St John Society* was founded by the Slovak catholic immigrants in Bridgeport, Connecticut. Until 1890, when superregional organizations were founded, several organizations were established, out of which most had supportive and religious character. There were 277 organizations in 1893, 148 only in Pennsylvania.

Slovak life in the United States began to develop intensively especially after the arrival of two significant persons: Štefan Furdek and Peter Vit'azoslav Rovnianek. Rovnianek established the National Slovak Society in February 1890 in Pittsburgh and Furdek founded the First Catholic Slovak Union in September 1890 in Cleveland. The existence of these two organizations, of which one associated mostly catholic immigrants and the other one tried to be supra-denominational, did not unite the Slovak immigrants. That is why Rovnianek and Furdek established *Matica slovenská* in America in September 1893. Also Slovak women were engaged in organizing compatriots in America in a significant way. The foundation of *Živena* organization in the USA as well as the establishment of the First Catholic Slovak Ladies Association influenced preserving the Slovak spirit and language in the USA. Despite the foundation of *Matica slovenská* in America in 1893, intention to consolidate all Slovaks into one nationwide and beyond denominational organization failed, creation of Slovak League of America in 1907 managed to accomplish this goal.